

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

INNOVATIVE FORMING TECHNOLOGIES CIVIC COMPETENCE IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Актуальність проблем. У статті розкривається змістовий та процесуальні аспекти формування в майбутніх учителів початкової школи громадянської компетентності в процесі вивчення освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі». Особливий акцент зроблено на використанні інтерактивних технологій (квестів, проєктів, Kahoot) в професійній підготовці.

Мета статті полягає в обґрунтуванні використання інноваційних технологій у формуванні в майбутніх учителів початкової школи громадянської компетентності в ході вивчення освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі». Реалізації мети спрямо розв'язання низки завдань: 1) уточнити сутність поняття «громадянська компетентність майбутнього вчителя початкової школи»; 2) обґрунтувати алгоритм використання інноваційних технологій у процесі формування в здобувачів вищої освіти громадянської компетентності.

Відзначено, що громадянська компетентність майбутніх учителів початкової школи – це здатність здобувачів вищої освіти активно виконувати функції громадянина українського суспільства, їх готовність проявляти громадянськість, як особистісну рису, задля повноцінної особистісної само-реалізації та формування в учнів початкової школи громадянської компетентності.

Інноваційними визначаємо технології, які містять сукупність методів та прийомів, педагогічних дій і засобів, які характеризуються новизною, оптимальністю та творчістю. А інноваційні технології формування громадянської компетентності аналізуємо як сукупність інтерактивних, нових, творчих і оптимальних методів та прийомів навчання, які цілеспрямовано використовуються в процесі вивчення «Методики навчання громадянської та історичної галузі» задля формування в студентів громадянської компетентності.

Встановлено, що використання в освітньому процесі таких інноваційних технологій як квести, проєктне навчання, ігрові технології (на прикладі дистанційної платформи Kahoot) сприяє поглибленню та систематизації знань програмового матеріалу з методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі в майбутніх учителів початкової школи та формуванню у них громадянської компетентності.

Запропоновано тематику квестів, проєктів та ігрових технологій у процесі вивчення вказаного освітнього компонента.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні учителі початкової школи, грома-

дянська та історична освітня галузь, громадянська компетентність, інноваційні технології, квест, проєкт, Kahoot.

Relevance of the problems. The article reveals the substantive and procedural aspects of the formation of civic competence in future elementary school teachers in the process of studying the educational component "Methodology of teaching civic and historical education". Special emphasis is placed on the use of interactive technologies (quests, projects, Kahoot) in professional training.

The purpose of the article is to justify the use of innovative technologies in the formation of civic competence in future elementary school teachers during the study of the educational component "Methodology of teaching civic and historical education". The realization of the goal was aimed at solving a number of tasks: 1) to clarify the essence of the concept of "civic competence of the future primary school teacher"; 2) justify the algorithm of using innovative technologies in the process of formation of civic competence among students of higher education.

It was noted that the civic competence of future primary school teachers is the ability of higher education graduates to actively perform the functions of a citizen of Ukrainian society, their willingness to show citizenship as a personal trait for full personal self-realization and the formation of civic competence in primary school students.

Technologies are defined as innovative, which contain a set of methods and techniques, pedagogical actions and tools, which are characterized by novelty, optimality and creativity. And we analyze innovative technologies for the formation of civic competence as a set of interactive, new, creative and optimal teaching methods and techniques, which are purposefully used in the process of studying "Civic and historical field teaching methods" for the formation of civic competence in students.

It has been established that the use of such innovative technologies as quests, project-based learning, and game technologies in the educational process (using the Kahoot remote platform as an example) contributes to the deepening and systematization of the knowledge of the program material on the methodology of teaching civics and historical education in future primary school teachers and the formation of their civic competence.

Themes of quests, projects and game technologies in the process of studying the specified educational component are proposed.

Key words: professional training, future primary school teachers, civic and historical educational field, civic competence, innovative technologies, quest, project, Kahoot.

УДК 373.3.016:172]: 001.895
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/59.40>

Яструб О.О.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри теорії і методики
початкової освіти
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Нові освітні цілі, завдання та зміст початкової освіти, відповідно до основних положень Концепції нової української школи, вимагають переосмислених методичних

підходів до організації освітнього процесу, упродовження інноваційних технологій навчання, що базуються на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки та творчій діяльності вчителя.

Широкомаштабне вторгнення росії в Україну, зміна ціннісних ставлень українців спонукають учителів до розуміння важливості громадянської освіти. Щоб формувати цінності громадянина в молодших школярів, педагог сам має бути громадянсько компетентним, здатним свідомо та чітко розуміти сутність такого складного особистісного феномена як громадянськість.

У Концепції Нової української школи, Державному стандарті початкової освіти, Професійному стандарті вчителя початкової школи, акцентується увага на тому, що громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей. Тому в майбутнього вчителя початкової школи потрібно сформувати громадянську компетентність як здатність діяти відповідально у суспільстві, брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті, критично оцінювати основні події національної, європейської та світової історії; розвивати вміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях задля формування цих здатностей і в учнів початкової школи. А це можливо за умови використання в процесі вивчення освітніх компонентів загалом та «Методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі» зокрема інноваційних технологій навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання громадянської компетентності є полі зору низки сучасних учених І. Беха, І. Коновальчук, С. Марчука, М. Стахів, Т. Ремех, Н. Рудницької, О. Шанскової, Ю. Шпаляренко та ін. Так, М. Стахів досліджує особливості формування громадянської компетентності майбутнього вчителя початкової школи засобами художнього слова та наголошує на тому, що серед громадянських умінь можна виокремити комунікативну складову громадянської компетентності, що включає здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб і ін. [6, с. 4]. Уже І. Ковальчук, С. Марчук та І. Чемерис зазначають, що громадянську компетентність фахівця формують його громадянська зрілість, громадянська культура та громадянська позиція. Автори наголошують, що в контексті громадянської компетентності вчителі початкової школи мають бути: обізнаними і розуміти нормативно-правову базу, зміст рамки компетентностей Ради Європи, цінності громадянської освіти, сутність громадянської компетентності; ... володіння практичними інструментами та чіткими кроками формування громадянської компетентності в учнів [4, с. 59]. У свою чергу, Ю. Шпаляренко вивчає специфіку формування громадянської компетентності майбутніх учителів початкової

школи у процесі вивчення педагогічних дисциплін, пропонуючи низку вправ, які можуть бути використані викладачами в процесі вивчення освітніх компонентів «Вступ до спеціальності» та «Педагогічна майстерність» [7]. Проте, поза увагою вчених лишилося питання використання інноваційних технологій у формуванні громадянської компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Мета статті полягає в обґрунтуванні використання інноваційних технологій у формуванні в майбутніх учителів початкової школи громадянської компетентності в ході вивчення освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі». Реалізації мети спрямо розв'язання низки завдань: 1) уточнити сутність поняття «громадянська компетентність майбутнього вчителя початкової школи»; 2) обґрунтувати алгоритм використання інноваційних технологій у процесі формування в здобувачів вищої освіти громадянської компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним із шляхів активізації освітнього процесу в закладах вищої освіти є використання інноваційних освітніх технологій, серед яких важливе місце відводиться пошуковим, ігровим та інформаційно-комунікаційним технологіям.

У процесі аналізу поглядів О. Бартків та Є. Дурманенко інноваційними називаємо технології, які містять сукупність методів та прийомів, педагогічних дій і засобів, які характеризуються новизною, оптимальністю та творчістю. Науковиці, аналізуючи праці О. Дубасенюк, визначають критерії педагогічних інновацій: новизна, для діагностування ступеня модифікованого змісту, абсолютного, локально-абсолютного, умовного досвіду та суб'єктивність рівня новизни; оптимальність – досягнення високих результатів за найменших витрат часу сил, і забезпечує певну стійкість позитивних результатів у діяльності педагога; можливості творчого застосування інновацій у масовому досвіді, тобто придатність апробованого досвіду для широкого впровадження в освітній процес [1, с. 77]. У контексті цього, інноваційні технології формування громадянської компетентності у майбутніх учителів початкової школи визначаємо як сукупність інтерактивних, нових, творчих і оптимальних методів та прийомів навчання, які цілеспрямовано використовуються в процесі вивчення «Методики навчання громадянської та історичної галузі» задля формування в студентів громадянськості, громадянської позиції та громадянської відповідальності як садових громадянської компетентності.

Однією з інноваційних є технологія ігрового проєктування, за якої з метою формування громадянської компетентності пропонуємо здобувачам освіти підготувати груповий ігровий проєкт на тему «Громадянська позиція у творах Лесі Українки».

Застосовуючи елементи квазіпрофесійної діяльності моделюємо зміст використання творів Лесі Українки в школі.

Захоплюючою в освітньому процесі є інноваційна ігрова технологія Kahoot, яку розглядаємо як дистанційну навчальну платформу, що уможливорює інтерактивність у взаємодії суб'єктів освітнього процесу задля систематизації, узагальнення та виявлення стану знань здобувачів освіти з методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі. З метою визначення рівнів сформованості громадянської компетентності Kahoot використовуємо по завершенню вивчення другого змістового модуля «Основні методичні засади формування громадянської та історичної освіти в молодших школярів» [9]. Пізнавальна та цікава гра, доброзичлива та невимущена атмосфера дозволяють студентам проявити свої знання, продемонструвати сформованість як професійних (hard skills), так і м'яких (soft skills) компетенцій.

Цікавим та таким, що активізує пізнавальну активність здобувачів освіти є квест (quest) як цілеспрямований пошук, пов'язаний із пригодою чи грою, у ході якого гравці послідовно виконують заздалегідь підготовлені завдання [8]. І. Большакова квестами називає сюжетну командну гру-пригоду за заздалегідь розробленим маршрутом; сюжетну командну гру-пригоду за маршрутом із підказками; сюжетну командну гру-пригоду за маршрутом із підказками та веселими завданнями; сюжетну командну гру-пригоду за маршрутом із підказками та веселими завданнями, яка завершується досягненням ігрової мети [2, с. 7].

У ході вивчення освітнього компоненту використовували такі види квестів: квести мандрівного, туристичного напрямку, у процесі проведення яких для створення різноманітних природних перешкод використовується місцевий рельєф. За сюжетом і хронотопом місцевість набувала певних фантастичних характеристик, передавала уявні особливості якихось далеких материків, країн і т. п. («Упізнай сім чудес України» «Що я знаю про своє місто», «Мій край, моя Волинь»

та ін.); квести оздоровчого характеру, теренкури, які проводяться в природних умовах як піші прогулянки (наприклад, «Стежками озера Світязь» і ін.); квести розвідувального характеру, що базуються на інтересі до подій, які мають у своїй основі сюжет протистояння, прагнення до перемоги, уникнення небезпеки. Ситуації, що виникають в ході імітації розвідувальних дій, військової стратегії і тактики, створюють умови для прояву рухової творчості, спритності, духу лицарства (наприклад, «Козацькі розваги» і ін.); квести пригодницького, екстремального характеру – ігри, які будуються на засадах змагальності і несподіваних випробувань (наприклад, «Світ в твоїх руках» і ін.); квести-пошуки: «Україна та її сусіди» і ін.

Цікавими були й завдання для квестів: переказ – демонстрація розуміння теми на основі подання матеріалів з різних джерел у новому форматі: створення презентації, плаката, оповідання; компіляція – трансформація формату інформації, отриманої з різних джерел: створення книги визначних людей своєї місцевості, віртуальної виставки, капсули культури; творче завдання – творча робота в певному жанрі – створення п'єси, вірша, пісні, відеоролика; детектив, головоломка, таємнича історія – висновки на основі суперечливих фактів; досягнення консенсусу – вироблення рішення з гострої проблеми; журналістське розслідування – об'єктивний виклад інформації (поділ думок і фактів); навчально-пошукове дослідження – вивчення явищ, відкриттів, фактів на основі унікальних онлайн-джерел [8, с. 30-31].

На практичних заняттях використовували різні види квестів, хоча перевагу надавали кільцевому, що передбачав виконання завдань по колу, як замкнену в єдине коло систему, коли учасники/команди стартують із різних точок, і відповідно для кожної з них старт є її фінішем [8] (рис. 1).

Не зважаючи на вид квесту, він реалізується за таким алгоритмом: вступ (містить сюжет квесту, розподіляються ролі); завдання (етапи, питання, рольові завдання); порядок виконання (бонуси, штрафи); оцінка (підсумки, призи, результати).

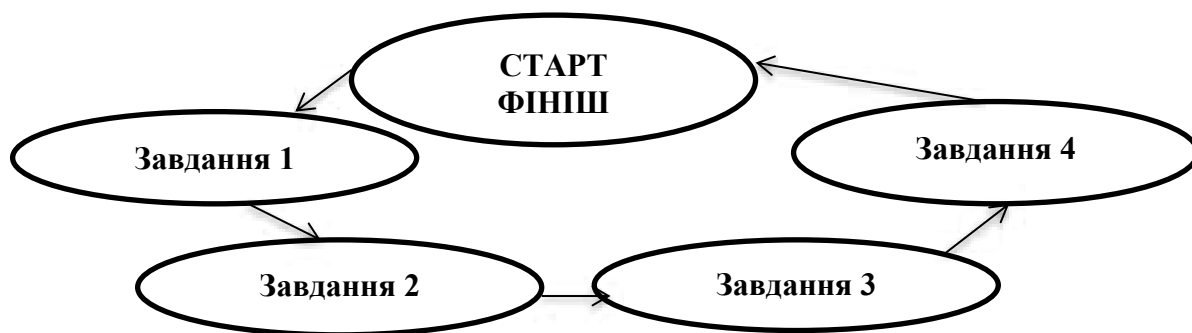


Рис. 1. Схема кільцевого квесту

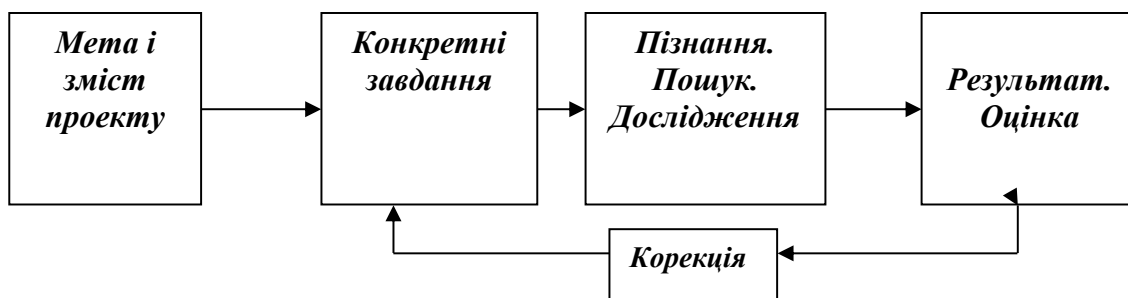


Рис. 2. Алгоритм реалізації проєктної технології

Головна умова будь якого виду квесту – цікавість постановки завдань. З огляду на це, варіанти завдань пропонували різноманітними: цікаві запитання з теми на логіку чи на кмітливість; ребуси, загадки; встановлення залежностей явищ з теми; дослідницькі/ творчі завдання та ін. Варто зазначити, що складність та кількість завдань залежать від рівнів навчальних можливостей здобувачів освіти.

Ініціативу студентів, прагнення до створення чогось нового, уміння презентувати власні досягнення розвиває використання у процесі формування громадянської компетентності методу педагогічних проєктів. Саме проєктна діяльність ставить майбутнього вчителя в умови, коли йому потрібно спланувати власну діяльність, визначити порядок дій, необхідні засоби, проаналізувати наявність знань і умінь, якісно виконати роботу, презентувати її результати та оцінити їх, визначити недоліки та пояснити причини, а також окреслити основні шляхи оптимізації власної роботи діяльності. У процесі виконання різноманітних проєктів студенти дотримувалися алгоритму їх виконання (рис. 2)

З цікавістю здобувачі освіти розробляли та захищали проєкти на теми, які можна розглядати в початковій школі: «Гідна й негідна поведінка», «Правила доброчинності», «Люди – різні, але всі ми – рівні», «Приватний простір і громадські місця» і ін.

Значний змістовий потенціал для формування громадянської компетентності майбутніх учителів мають дискусійні технології. Серед яких пріоритетну роль ми видимо «Дискусії у стилі ток-шоу». Такого виду інноваційні технології сприяють розвитку м'яких навичок здобувачів освіти (уміння висловлювати думку, аргументувати її та доводити її істинність; формують здатності працювати в команді, емоційний інтелект, тайм-менеджмент, проєктний-менеджмент, критичне мислення, сторітелінг та ін.).

Кожна із запропонованих інноваційних технологій передбачає дотримання певного алгоритму дій у процесі її впровадження. Лише керівна роль викладача і ініціативність, творчість

та вмотивованість здобувачів освіти забезпечать ефективність впровадження цієї чи іншої технології в освітній процес.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ефективними в процесі формування громадянської компетентності майбутніх учителів початкової школи є інноваційні технології навчання, створені на основі новизни, оригінальності та творчості. Їх використання забезпечує інтерактивну взаємодію викладача і здобувачів освіти, високу мотивацію та стимулювання до досягнення успіху в професійній підготовці. У процесі викладання освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» найбільш спрямовані на формування громадянської компетентності студентів виявилися ігрове проєктування, kahoot, різні види квестів, дискусійні та проєктивні технології навчання.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми. Ґрунтовного дослідження потребують питання пов'язані з моніторингом якості запропонованих інноваційних технологій у процесі формування в майбутніх учителів громадянської компетентності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бартків О.С. Дурманенко Є.А. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх вихователів до інтегрованого навчання. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 52. Том 1. 2022. С. 76-80.
2. Большакова І., Пристінська М., Ареф'єва В. Квести в початковій школі. Київ : Вид. дім «Перше вересня», 2016. 136 с.
3. Кисла О.Ф. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування громадянської компетентності учнів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. 2022, С. 85-90.
4. Ковальчук І., Марчук С., Чемерис І. Формування громадянської компетентності у майбутніх учителів початкових класів засобами сучасної правової культури. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2021. Випуск 2 (49).С. 57-63.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. К.: 2016. URL : [https:// mon.gov.ua/ storage/app/ media/ zagalna %20](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20)

6. Нос Л. С., Стахів М. О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2021, № 82 (2), С. 166–181.

7. Шпаляренко Ю, Формування громадянської компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення педагогічних дисциплін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*,

2020, № 9 (103). С. 270-280. <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/27.pdf>

8. Яструб О.О. Квест як інноваційна технологія формування громадянської компетентності молодших школярів : навч.-метод. рекомендації для вчителів початкової школи. Луцьк : ФОРМ Іванюк В. П., 2022. 106 с.

9. Яструб О.О. Методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі : силабус освітнього компонента для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Луцьк. 2022. 17 с.